

Buskskvett på storfebeite i Møre og Romsdal. Foto: Christian Pedersen/NIBIO

Bestandsutvikling for buskskvett i det norske jordbrukslandskapet

Buskskvetten (*Saxicola rubetra*) er en fugleart knyttet til jordbrukslandskapet i Norge. Den har hatt en tydelig bestandsnedgang i Sverige og flere andre land i Europa. Resultatene fra fugleovervåkingen ved NIBIO i perioden 2000-2017 viser nå at buskskvetten har hatt en betydelig nedgang i utbredelse og antall hekkende fugl også her.

BAKGRUNN:

Buskskvett tilhører fluesnapperfamilien. Dette er en stor familie med hele 274 arter, men i slekten *Saxicola*, som buskskvetten tilhører, er det bare 14 arter. Foruten buskskvett er det kun én art til som hekker i Norge. Dette er svartstrupe (*Saxicola torquatus*) som hekker fåtallig på Vestlandet. Buskskvetten er oftest knyttet til kulturlandskapet

og liker seg i nærheten av enger og beitemarker med lav buskvegetasjon, men er også ganske ofte å høre på hogstflater og langs elver og bekker. Den sees ofte der den sitter på toppen av en tistel på en beitemark, på en busk eller et husdyrgjerde. Den er utbredt under tregrensa over store deler av landet, men er ikke så tallrik og gjør ikke så mye ut av seg. Buskskvetten synger ofte om natten, men

Figur 1: Buskskvett. Illustrasjon Ulrike Bayr.

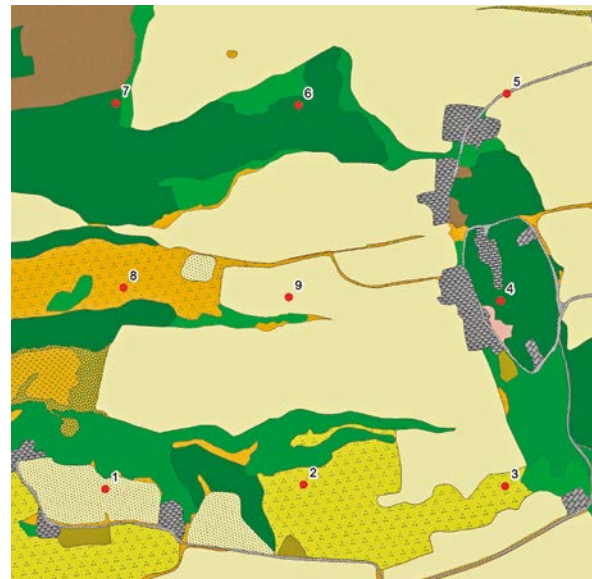
kan også høres på dagtid. Den har en ganske kort og uanselig sang, og det er kanskje derfor mange ikke har noe forhold til denne arten. Vi skriver om den fordi buskskvetten er en god indikatorart for jordbrukslandskapet og om det er skjøttet på en bærekraftig måte.

Buskskvetten lever av insekter og er en trekkfugl som overvintrer i tropisk Afrika før den returnerer hit i begynnelsen av mai. Selv om den forlater Norge om vinteren har det fra tid til annen blitt observert enkelte individer vinterstid, som ved Utsira og i Hå i Rogaland, Farsund i Vest-Agder og Kragerø i Telemark. Buskskvetten hekker på fuktig tue- og beitemark og bygger redet på bakken godt skjult i tuer. Buskskvetten legger 5-7 egg som ruges av hunnen i to uker før de klekkes. Ytterligere to uker senere forlater de redet og 2-3 uker etter at reiret er forlatt klarer ungene seg helt selv.

Den totale hekkebestanden av buskskvett i Norge er anslått til mellom 80 000 og 150 000 par. Bestands-tallene har vært relativt stabile i perioden 1996-2013, men med tegn til nedgang i perioden 2007-2014 (Shimmings og Øien, 2015). Dette støttes av våre resultater fra overvåkingen i jordbrukslandskapet som også viser at arten er i tilbakegang.

HVA HAR VI GJORT

I 3Q-programmet blir hekkefugltakseringen utført ved punktakeringer innenfor et utvalg på 130 av de 1 km² store 3Q-overvåkingsflatene (Stokstad mfl. 2016). På hver av de utvalgte flatene er det lagt ut ni

Figur 2: En av de 130 fugleovervåkingsflatene (1 x 1 km) med ni punkter der det registreres fugl. Fargene illustrerer forskjellige arealtyper. Flatene blir besøkt hvert tredje år.

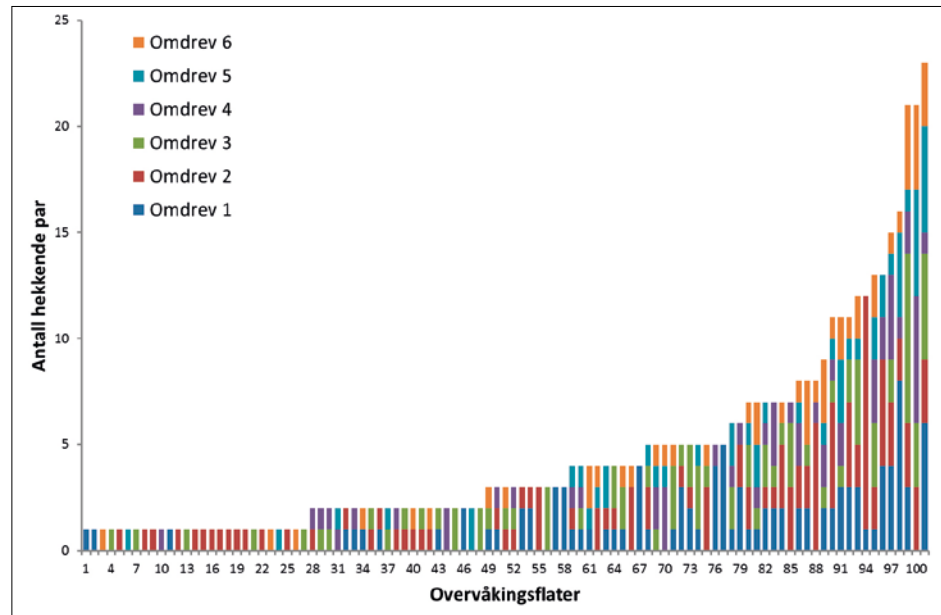
observasjonspunkter i et rutenett (Figur 2). Alle fuglearter som blir sett eller hørt fra disse punktene under takseringen registreres. Takseringen gjennomføres en gang i takseringsåret, og i tidsrommet etter at alle trekkfuglene har etablert seg i området. Flatene blir taksert hvert tredje år, og over tid får vi en tidsserie der vi kan se hvordan bestandsutviklingen er for de forskjellige fugleartene.

HVA VI HAR OBSERVERT

Buskskvetten har blitt registrert på 101 av våre 130 fugleflater, men den hekker ikke jevnlig på alle disse flatene. Som figur 3 viser finnes det overvåkingsflater der buskskvetten registreres hvert eneste år, mens det er andre flater der den observeres bare enkelte år. Noe av bakgrunnen for dette er artens krav til leveområder. På de flatene der buskskvetten finner mye av den arealtypen den trenger, registreres det hekking hvert år, og gjerne flere hekkende par av gangen. På andre flater, der det er begrenset med velegnet habitat, registreres hekking bare unntaksvis og vi finner relativt få hekkende par. Blir det for store områder med ensartede arealtyper eller monokulturer forsvinner buskskvetten fra området. Det samme skjer hvis det er for mye skogareal på flatene.

Figur 4 A-D viser eksempler på overvåkingsflater der buskskvetten forekommer sjelden og flater der den er vanlig. Figurene A og C er eksempler på flater der buskskvetten er observert som hekkende kun én gang i løpet av perioden vi har overvåket. Figurene B og D er eksempler på flater der buskskvetten hekker

Figur 3: Figuren viser antall hekkinger per registrering for hver av de 101 flatene som buskskvetten har blitt registrert på. De forskjellige fargene viser antall hekkinger registrert per besøk.

med flere par og hvert eneste registreringsår. Som figurene viser er det større variasjon i areal typer på de flatene der det er jevnlig hekking. På flatene med sjeldne hekkingsforsøk er det enten mye homogene kornareal eller stort innslag av skog.

Utviklingen av hekkebestanden på overvåkingsflatene totalt sett er negativ. Det registreres færre og færre hekkende par og det er også en nedgang i antall flater der buskskvetten hekker. Det betyr at det både er nedgang i selve bestanden, men også at utbredelsesområdet for buskskvett reduseres (Fig. 5). Om nedgangen skyldes endringer i Norge, endringer i

overvintringsområdene eller en kombinasjon av disse er vanskelig å si med sikkerhet. Det vi vet er at et variert jordbrukslandskap med mange forskjellige areal typer kan huse et høyere antall fuglearter og flere hekkende par av hver art enn et ensformig landskap (Pedersen og Krøgli 2017). Det betyr at et landbruk med store, sammenhengende og intensivt drevne arealer, eller landskap der jordbruk opphører og tidligere åpne arealer gror igjen, kan være årsak til den negative utviklingen vi nå ser.

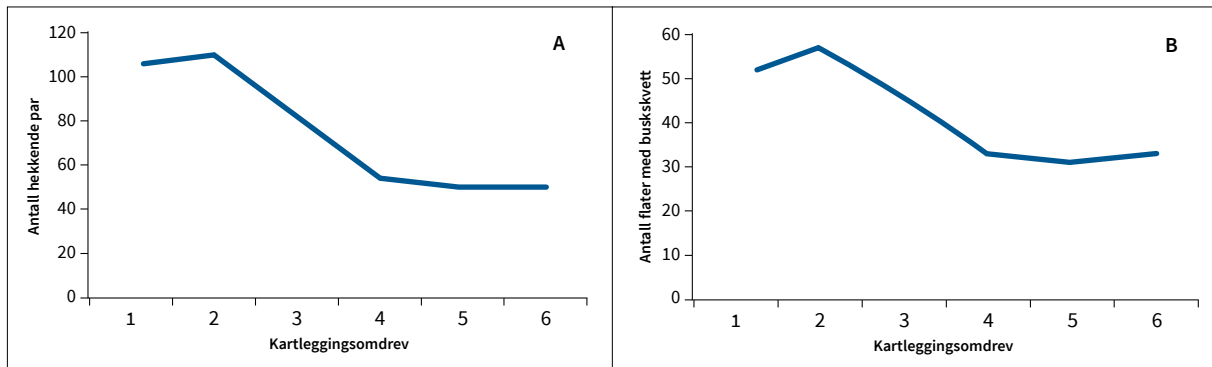
Forskning fra det kontinentale Europa viser også at bestanden av buskskvett går ned. Dette forklares ofte ved at det blir mindre variasjon i vegetasjonen i jordbrukslandskapet der buskvegetasjon og kantsoner forsvinner (Fisher mfl. 2013). Beitelandskap viser seg å tilby mye av det buskskvetten trenger av variasjon og landskapselementer (Murray mfl. 2016). Relativt moderne teknikker som surfôrproduksjon og vanningssystemer gir muligheter for tidligere og hyppigere slått, som gir utfordringer for buskskvetten og andre arter som hekker i tilknytning til slike areal (Strebel mfl. 2015). Tidlig og hyppig slått medfører nemlig ofte at reir og egg blir ødelagt før ungene klekkes. Det er også funnet at intensivt drevne areal har lavere tilgang på mat i form av insekter. Buskskvetten må derved fly lengre for å skaffe tilstrekkelig mat til ungene. I tillegg ble dietten mindre variert og den bestod av insekter av lavere næringskvalitet (Strebel mfl. 2015).

HVA KAN GJØRES?

Kulturlandskapsfuglenes bestandsutvikling og utbredelse er en indikasjon på om jordbruket er bærekraftig. Nedgangen i bestanden og utbredelsen er derfor et dårlig tegn. Hvilke tiltak kan vi da gjøre?

Figur 4 A-D: Figuren viser fire eksempler på overvåkingsflater der A og C viser landskap der buskskvetten hekker sjelden eller fåtallig. B og D er eksempler på flater der hekking forekommer jevnlig og med mange hekkende par.

Figur 5: Figuren viser bestandsutvikling for hekkende par (A) og utbredelse på overvåkingsflatene (B).

Når beitelandskapet forsvinner vil også buskskvetten forsvinne. Det er derfor viktig for utbredelsen og bestanden av buskskvett at det finnes beiteareal og husdyr i hele landet. En ytterligere intensivering av landbruket vil kunne forverre situasjonen. Selv om antall husdyr i Norge er relativt stabilt har vi sett en geografisk forflytning av bruk med beitedyr, der dyrene konsentreres på færre, men større bruk. Dette endrer landskapet i negativ retning for buskskvetten og andre kulturlandskapsfugler. Ett mulig tiltak vil være å satse på små og mellomstore bruk som kan tilby et småskala og variert jordbrukslandskap.

For buskskvetten er det viktig med tilstrekkelig tilgang på busker eller kantsoner med buskvegetasjon. Her kan målrettet skjøtsel bidra gjennom å la busker få etablere seg på åkerholmer, i kantsoner og på grasbanker for eksempel langs eiendomsgrenser eller gjerder og bekkekanter.

Areal som ligger brakk kan skjøttes slik at det opprettholdes buskdekning men der man bremser utviklingen før skogen etablerer seg. Det kan også være formålstjenlig å sette av areal i nærheten av beitemark og eng som kan fungere som buskskvettrevir, der det er tilgang til hekkeplasser og skjul.

Tiltak i forhold til tidspunkt og hyppighet av slått vil kunne ha en effekt i de områdene der buskskvetten hekker. Kan man tilpasse tidspunkt for slått i forhold til hvor langt i hekkesesongen buskskvetten har kommet vil man øke sannsynligheten for at ungene overlever. Ved å kartlegge hvor reirene er vil det være mulig å overvåke ungenes utvikling og tilpasse tidspunkt for slått. Dersom forholdene krever at slått gjennomføres kan det tilstrebtes å unngå å slå i umiddelbar nærhet av kjente reir eller områder der det er sannsynlig at det finnes hekkende fugl. Slike

tiltak har fungert for både vipe og sanglerke. Dersom det settes opp noen stolper i beitemarka kan man lettere observere om det er buskskvett i området siden buskskvetten ofte bruker slike som utkikkspunkt.

I en tid da vi blir mer og mer oppmerksomme på hvordan artsmangfoldet rundt oss reduseres, samtidig som vi lærer mer om hvor viktig det er for det store samspillet som også vi er en del av, må vi begynne å tenke nytt. Det er mange ulike goder som produseres i jordbrukslandskapet, i tillegg til mat.

LITTERATUR:

- Fischer, K., et al. 2013. Habitat preferences and breeding success of Whinchats (*Saxicola rubetra*) in the Westerwald mountain range. - *J Ornithol* 154: 339-349.
- Murray, C., et al. 2016. Vegetation structure influences foraging decisions in a declining grassland bird: the importance of fine-scale habitat and grazing regime. - *Bird Study* 63: 223-232.
- Norges Dyr. Fuglene 3. J. W. Cappelens Forlag. ISBN 82_02-12816-1. 2. opplag.
- Pedersen C. og S. O. Krøgli 2017. Sammenhengen mellom arealbruk i jordbrukslandskapet og tilstedeværelse av fuglearter. NIBIO POP 3 (11).
- Shimmings, P. & Øien, I.J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-Rapport 2015-2.
- Stokstad, G., Fjellstad, W. J. og Dramstad, W. 2016. Overvåking av jordbrukets kulturlandskap. NIBIO POP 2(34). <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2422365>
- Strebel, G., et al. 2015. Effects of grassland intensification on Whinchats *Saxicola rubetra* and implications for conservation in upland habitats. - *Ibis* 157: 250-259.
- Svensson, L., Mullarney, K., Zetterström, D., 2010. Gyldendals store fugleguide: Europas og middelhavsområdets fugler i felt. Gyldendal Fakta

FORFATTERE:

Christian Pedersen¹ og Hans Petter Kristoffersen².

¹ Avdeling for landskapsovervåking

² Avdeling for arealundersøkelser

christian.pedersen@nibio.no